

Flóris atya emlékére

Szent Benedek arról rendelkezik Regulájában, hogy a kapus a monostor küszöbén várakozó idegennek *"istenfélelemből fakadó szelídséggel és buzgó szeretettel adjon választ"*. (RB 66)¹ A rendelkezés — amint látjuk — részletesen kifejti a válaszadás módját. Az elvárásban, amit Benedek támaszt, benne rejlik az evangélium. Két szóval segít meg bennünket, kései tanítványait, akik magunk is gyakran kerülünk a kapus szerepébe, hisz naponta számtalanszor nyitunk ajtót, vagy vesszük fel a telefont. A két szó: "szelídséggel" és "szeretettel". *A válaszadás módjában: a hangerőben, a mondat tempójában, a tekintetek találkozásában ismerhető fel a szeretet.* Ennél többet — a Regula szerint — egyetlen érkezőnek sem adhat a kapus. Ugyanezt figyelhetjük meg a 31. fejezetben, ahol a monostor gondozójáról rendelkezik a szöveg: *"Ha valamelyik testvér oktalan kívánsággal állna elő, ne szomorítsa meg őt lekicsinyléssel, hanem alázatosan és okosan tagadja meg helytelen kérését."* A felebaráttal való találkozásban felismerhető Isten. A testvéri közösség a jövevény számára elsőként a válaszadásban tükröződik. Vajon azonosak-e az Igével azok, akik bent laknak? Jézus egy helyütt azt mondja: idegen voltam és befogadtatok. Valósággá válhat az Írás ezen a talpalatnyi helyen, itt ahol élek — ahol élsz. A zarándok és a koldus egyaránt úgy tekint a monostorra, mint Isten házára. Ha itt elutasításban van része, akkor a koldus képében Krisztus szenved. A kapuban álló szerzetesnek tehát nagy a felelőssége. A kapu a vendég befogadásának első állomása. Az idegenben Krisztus arcára ismerhet a kapus testvér és a közösség, ha lelkületüket valóban a Szentlélek formálja.

A rendelkezés részletezi a válaszadás módját. A válaszadás módja — már tudjuk — maga a szeretet. És természetesen itt vétkezünk a legtöbbet. A tisztátalan *felhangokra* gondolok. Mészöly a Saulus című regényben a részletek fontosságáról beszél: "Muszáj a részletekre odafigyelni. Napjában többször is elmondom magamnak: Nézz nagyon közelről, nézz nagyon közelről. Vajon ettől lesz olyan a gyűlölet mint a hiába kifent kés? Csak a részletek képesek rá, hogy kétségbe vonják az előítéleteket?"² A szelíd ember nem ítélkezik, se nem támad. Ha megsértik, akkor kerülí az önérzetes sztereotípiákat, azaz *nem kéri ki magának ...* A szelíd ember nem zárja be orrunk előtt az ajtót, hanem befogadja, fokozatosan befogadja házába az idegent, mint Irgalmas Szent Júlián Flaubert történetében. Aki szelíden válaszol az ismeretlen idegennek vagy épp egy erőszakos testvérnek, az nem viseltetik előítélettel az idegen felebaráttal vagy épp az elidegenedett testvérről szemben. Az előítélet ott ver gyökeret, ahol nincs valódi ismeret. A szelíd ember részesült a valódi ismeretben: egyszer már közelről megtapasztalhatta Isten irgalmát, befogadó szeretetét. Ez az ismeret teszi képessé a szerzetest arra, hogy ellássa a kapuban a szolgálatot, azaz képes legyen szelíden és szeretettel választ adni.

Szent Benedek atyánk a szelídséget az istenfélelemből eredezteti. Sok tekintetben erőszakon, elnyomáson alapul társadalmunk, a szelídség ezért korunkban alig érthető magatartásforma. A szelídséget élehetlenséggel, mulyasággal azonosítják kortársaink. A szelídség megbecsült érték nemzedéki szinten utoljára talán a hippi mozgalomban volt. — Az istenfélelem szó körül ugyanígy egy fokozódó értetlenséggel találkozunk. Úgy tűnik, hogy ez a szavunk hosszú időre a szókinccs passzív részévé vált. Mégsem kerülhetjük meg, ha közel akarunk jutni a szelídség szó benedeki jelentéséhez! Középkorban a győri bencéseknel osztályfőnököm kitörölte az egyik előre fogalmazott könyörgéséből az istenfélelem szót. Akkor nem értettem, miért. A Bibliában és a szent hagyományban ez a szó az istenismeret, istenszeretet szinonimája. Kultúránkban a félelem szó terhelt jelentésű: aki erősebb nálam, annak ki vagyok szolgáltatva, azt nem szeretem, attól félek. A kultúra és vele együtt az istenkép változása a szavak jelentésváltozásában is tükröződik. Az istenfélelem szó a Kr. u. VI. században, a Regula

¹ Szent Benedek *Reguláját* Söveges Dávid 1981-es fordítása alapján idézem

² Mészöly Miklós: *Saulus*, Bp. 1988 151. o.

keletkezésének idején pozitív, eleven kapcsolatot jelölt. A kora középkor szerzetesei a megfeszített Krisztusban az erő, nem pedig az erőszakos Istent ünnepelték. Pilinszky szavaival: a szelídség uralma³ érkezett Jézus személyében közénk. Jézus szelídsége az erő, a védelmet nyújtó erő megnyilvánulása. Az erőszak és az erőtlenség egy töről fakad. A szelídségben megnyilatkozó erő a tényleges hatalom. A coenobita életet választó szerzetes vagy a családi ember önként mondott le saját akaratáról, és az engedelmisségben élheti meg szabadságát. Nem akaratgyengeségből vagy szolgálékütségéből fakad a szerzetesek engedelmisségi fogadalma. Az önakarat, az akaratosság Benedek atyánk szerint eltávolít Istentől, és kárhozatra vezet. Az engedelmisség, a másikkal való igazodás, az alkalmazkodás, a tiszteletadás — mindezek a Regula szerint a szív rejtett emberének jellemző vonásai. Az istenfélő ember ismeri erőtlenségét. Tévelygésai elvezetik az egyre pontosabb önismeretre és az emberszerető Isten ismeretére. E két pont: önmagam erőtlensége és Isten önkorlátozó hatalma⁴ jelöli ki azt az *erőtér*, amelyben van bátorságom leleplezni a tagjaimban feszülő erőszakot. Más az, aki képes megszelídíteni vadságunkat. Az aszkézis nem azonos az ösztönök, erőszakos szenvedélyek megszelídítésével. Csak másban moshatod meg arcodat. Csak a herceg képes megszelídíteni a rókát vagy épp fordítva?!⁵ — Ez az *erőtér* az otthonunk, amelyben lehetséges élnünk, növekednünk, mert itt naponta megtapasztalhatjuk Isten szelíd hűségét. A Regula tanúsága szerint egyedül az istenfélelemből fakadó szelídség képes védelmet nyújtani az idegeneknek, elidegenedett testvéreinknek, akik arra várnak, hogy a kapus testvér beengedje őket a monostorba.

*

"ha valamelyik testvérré esetleg nehez vagy éppen lehetetlen dolgot bíznak, fogadja csak el teljes szelídséggel és engedelmisséggel a parancsoló meghagyását" (RB 68) — A 68. fejezet később került a törvénykönyvbe. A Regula első változatát Szent Benedek Monte Cassinón 530 körül írhatta, ekkor 50 éves volt. A kiegészítést, azaz a 67-től a 73. fejezetig terjedő részt már idős korában illeszthette a főszöveghez. Ebben a fejezetben Szent Benedek megerősíti a néhány évtizeddel korábban írt Regulát. Az engedelmisségnek külön fejezetet szentelt, melyben az engedelmisség formáját sok jelzővel és határozóval világítja meg. Lássunk ebből néhányat: "késedelem nélküli", "gyorslábú", "jó lélekkel" történő, "nem lagymatagon" és "nem zúgolódva" végrehajtott. (RB 5) A Prológusban élénk képekkel világítja meg az engedelmisség jelentőségét: "az engedelmisség fáradtságos munkája", "az engedelmisség hatalmas és hírneves fegyverzete". Az új elem itt a 68. fejezetben: teljes szelídséggel viselkedj a legszélsőségesebb helyzetben is! — A szelídségben nincsenek fokozatok. Egy szó akusztikája vagy szelíd vagy erőszakos. A szó jelentésének tiszta formáját Jézus Krisztus arcán szemlélhetjük, aki azt mondta: *"Vegyétek föl igámat és tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű."*⁶ Szent Pál a szelídséget a Lélek gyümölcsei között tartja számon.⁷ Mégis vannak helyzetek, időszakok, amikor a kötelekből ostort fonó Jézus megalkuvást nem ismerő példája válik mintává az ember számára. Persze az evangéliumi elbeszélés előbb idézett részlete már önmagában is — bocsánat a szóért! — nem a forró fejű, első indulatában korbácsot ragadó Jézust mutatja be, hanem azt, aki korbácsot fon. Márpedig az időt és figyelmet kíván. A teljes szelídség nem tévesztendő össze a lefojtottsággal, de nem is kell azt gondolnunk, hogy mentes az indulatoktól. Sőt azt kell mondanom, hogy szenvedély, igazi szenvedély feszíti a szelíd ember tagjait. Az erőszak szenvedélyére gondolok, mely néha rajtam

³ Pilinszky János: *Szög és olaj*, Bp., 1982 357. o.

⁴ Hans Jonas: *Istenfogalom Auschwitz után*, in: 2000, 1996. augusztus

⁵ Saint-Exupéry *A kis herceg* c. meséjében a róka kéri a kis herceget, hogy szelídítse meg. A ravaszságáról híres róka nem hazudtolja meg származását: itt is szépen rászedi a herceget és a mesébe feledkező olvasót, ugyanis nem a róka szorul rá a herceg hűségére, bölcs szavaira, hanem épp ellenkezőleg. A róka ravaszsága bölcsesség, mely a hercegben felébreszti a dacos rózsája iránti feltétel nélküli szeretetet.

⁶Mt 11,29

⁷Gal 5,23

kívül áll, és felém irányul, máskor pedig belülről támad, és mások ellen irányul. Az ellenőrizetlen indulat vezette gesztusok, válaszok a *kölcsönösségen* alapulnak. *Amit nekem kívántál vagy szerettemnek, azt kívánom neked és szeretteidnek.* Az evangélium pedig nem a kölcsönösségre épül. Isten előbb szeretett minket. Mikor megfélelkezünk a találkozások alkalmával, szóváltás közben Isten titokzatos alakjáról, a Szentlélekről, akkor nem vagyunk képesek meghaladni a kölcsönösségen alapuló igazságosság rendjét. Jézus nem azért szerette meg a házasságtörésen ért asszonyt, mert valami dicséretes dolgot hallott róla a farizeusoktól. Márpedig ezt a névtelen házasságtörő asszonyt tiszta szeretettel, a szelídség hatalmával megszabadította a feldühödött férfiak tömegétől, és megszabadította a szerencsétlent az önvád terhétől is. — *Én sem ítéllek el. Menj, de többé ne vétkezz!*⁸

"Boldogok a szelídek, mert ők öröklék a földet" — sokáig úgy gondoltam, e Máté evangélista által megőrzött boldogságtörődék kijelentése a feltámadás utáni időkben fog beteljesedni. Jézus és a házasságtörő asszony találkozása azonban a föld helyes birtoklásának lehetőségét, örömét, megvalósulását tanítja. A szelídség útján járó tanítványok már itt a földön ünnepehetik Isten szabadítását.

Benedek a jézusi nagyvonalúságot formálja tanítványaiban, mikor a lehetetlen helyzetekben való teljes szelídséget kívánja tőlünk. Lehetőség van a mester és a tanítvány kapcsolatában a kérdésnek, a visszajelzésnek, az illő módon feltárt aggodalomnak. A tekintélyen alapuló rend világában is helyet ad a dialógusnak. Az apát nem abszolút hatalom, nem dialógusképtelen ember. A tanítvány azonban aggályait — erre a helyzetre is érvényes — teljes szelídséggel tárja fel apátja előtt. Hogy mit jelent a teljes szelídség abban a szélsőséges helyzetben, amikor valakire valami lehetlent bízunk, azt öt pontba szedi a mester: *"türelmesen és illő módon tárja fel, de ne kevélyen vagy nyakasan vagy ellentmondó hangon"*.(RB 68,2-3) Benedek lelassítja az eseményeket, mellérendelő szerkezetekbe fogja indulatainkat. Így készít fel bennünket a legnehezebb helyzetek belső elfogadására. És ezzel a bölcs pedagógiával vezet bennünket — a nehézségeken át — a szelídek által lakható földre.

Vásárhelyi Anzelm

⁸Jn 8, 1-11